

հատկացում է որ հայ-լուսաւորականները  
զարգացնելու մեր արհեստները ներհանրապէս  
զարգանան. Նա նախագիտ արգելում է կաթնովի-հայ  
երեսաւարդներին կարգաւ հայերէն լրագրիւնները,  
ասելով որ այդ անասկ լրագրիւնները կարգաւ  
մեծ ֆառ է բերում կաթնովի կրօնին: Մի  
խառնով մեր ազգայն չովիւր նիւթիւնանից ար-  
գէն աշխատում է զոնի իր հօտը կտրուիման  
անդուողը:

Ախայցիայի քաղաքային վարչութեան մէջ  
խնդիր է ծագել մեր քաղաքում պրօգրիմաւ  
զիտ նիւթիւն մատնել: Բուսով ենք որ այդ ոչ-  
ասկար գործը, որ ամենաարհեստներէջ մին  
է մեր քաղաքի համար, աշուղթեանք առաջ  
կերկնայ:

Ախայցիայում երկու ամիս առաջ աղբիւր  
պուղը առնում էինք 2 ր. 40 կ., իսկ այժմ 1  
ր. 40 կապէկի է իջել աղբիւր պուղի գինը: Բը-  
րինքը արժէ 4 ր., իսկ այժմ 3 ր. 20 կ., գա-  
րին արժէ 1 ր. 40 կ., իսկ այժմ 80 կ.: Այս  
տարբ ամեն բանի մեծ առաւելութիւն կը լինի  
մեր գաւառում:

Հակ-Հասուն

ՆԱՍՏԱԿ ԻՍԽԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 27 մարտի

Պ. Գրիգոր Նիկողոսեանցի նամակը, «Մատիս»  
մէջ տպւած է «Մշակի» մէջ արտատպւած, առ-  
բակուանքի մէջ է ձգած ունեց: Հեղինակը տի-  
րաւոր սպասում է որ, եթէ պղծեցին ոչ այն-  
պէս ի գործ գնէ Ռուսահայի նուիրած փոքր  
ինչպէս ինքը նեղիման է առաջարկում, ուսա-  
հայը կը զարգանայ իր տարբը, Նամակը, ինչ-  
պէս ասացի, արդէն բաց է անում տարակուսանքի  
զոնները զգած բանին միատուրութեամբ հաւա-  
տացող ժողովրդի առջև: Մի աղմու պարուն ա-  
սում էր թէ այսքան փոքր ունեւ մասս հաւաք-  
ված, որ ուղարկելու էի «Մշակի» խորագրին:  
Միացեալ ընկերութեանց հասցնելու համար,  
բայց, Նիկողոսեանցի նամակը կարգաւ, զան-  
գազում եւ որովհետեւ նուիրատուներն տաւ  
են—մեր փոքն ուրեմն կորչում է:

«Մատիս», որ առաջադրութեամբ է ընդունել նա-  
խադրի մարտարաւորը, անշուշտ կը պատասխա-  
նէ. լուրը, ինչ խորագրով էլ որ լինի, բոլի զենք  
է այս զեպքում:

Իսկ մեր նամակի ամականները և ամական-  
ների բարդութիւնները (որ նեղիմանք բաւ իւր  
քմերն իրեն ուղումը շարք ու Պոլսոյ գործող-  
ների մեծի ու փոքրի վզէն, ականքներէն ու քը-  
թէն կտու է առել) եթէ թողնենք ու միայնաք  
տղմնը, քաղաք նիւթը այս կը լինի. նախ

հացոնել՝ ապա ուսում տալ: Եւստ հաւանելի խը-  
րաւ, միայն փուն կենդանի քիւրդն ու չէթիլը  
հագուած անանկուն պէս կը խլեն կը փախցնեն:  
այնպէս որ արհեստը հագուածով խեղճ աշ-  
կերտը ուսումնարանի դուռը անանկուն չէ Թոյ  
զարմաւ գոնէ ուսումնարան գնան այնպէս՝ ինչ-  
պէս որ են. մեծ յոյս կայ որ ուսումն անանկուն  
վերջը՝ իրենց ծածկոյթը յափշտակել չը տալու  
նաքը գոնեն: Միայն խաւք չը կայ, ուսումնա-  
րանը այդ նաքը սովորեցնելու կարող ուսում-  
նարան պէտք է լինի, եւ ոչ թէ ասանքներ քննող  
ու ոտի տակի անդուողը չը տեսող: Ամերիկան  
ու Աւստրալիան մանր գիտեցող, իսկ Հայաստա-  
նի գիտը որոշել չը կարողացող:

Յանկայի է իսկ խմանալ, թէ արգարե մեր ու-  
սումնարանները խարուսիկ երազարան են, թէ  
իրականութեան արդիւնարան:

Ընթերցող

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐԳԻՍ

Եւրոպական զեպանները գաղտնի են  
պահում բանակցութիւնները յոյն-թիւրքա-  
կան հարցի փերաբերութեամբ: Իշխան Բիւ-  
մարի, համաձայնեցնելով զեպանիւր բանակ-  
ցութիւնները, պայմանաւորեց պետութիւն-  
ների հետ, թէ ինչպէս պէտք է գործեն  
նրանց զեպանները և պահանջեց, որ այդ  
նախագիծը զաղտնի պահւի: Գործի աջո-  
գութեան համար իւր թէ հարկաւոր էր,  
որ ոչ առլինանը և ոչ նրա միւնիստրները  
ծանօթ չը լինէին այդ նախագիծ հետ: Չը  
նայելով այդ խիստ զապանապահութեանը,  
հետագրում է Դիւնսիւրիւն «Temps» լրագ-  
րի Կ. Պոլսի լիզիմակիցը, ևս կարող եմ մի  
քանի հաստատ անդեկութիւններ հաղոր-  
դել բանակցութիւնների ընթացքի մասին:  
Սկզբից զեպանները պահանջեցին թիւր-  
քաց հաստատարաններին, որ նրանք յայտ-  
նեն Թիւրքիայի ցանկացած սահմանա-  
գիծը: Բ. Գրան առաջարկութիւնները ան-  
բաւականացուցիչ համարելով, զեպանները  
կամենում էին ընդհատել բանակցութիւն-  
ները, բայց թիւրքաց հաստատարանները  
նոր առաջարկութիւններ արին, որոնք նոյն-  
պէս անբաւականացուցիչ յայտնեցան: Պե-  
տութիւնների ներկայացուցիչները այլ ևս

էր սպաս ինչ: Եւ անցի, զարգացայ, որպէս  
մի փայրակ եղջերու: Բայց ներհանրապէս, բայց  
պատասխանի մէջ ինչ ոչինչ այնքան չէր նե-  
տաքրքրում, որպէս լեզիւնների, չէլենների և  
չէրեզների կրկնների սովորութիւնները: Եւ  
հիմուն էր նրանց քաղաքագիտութիւնների պատ-  
մութիւնները լսելու, և միշտ մի առանձին նա-  
խանով տաւ էի ինձումն: Բնոււ ևս էլ  
լեզիւ կամ չէրեզի աղջիկ չեմ: Այդ բոլորը  
զու ինքը լաւ գիտեմ, Գալիթ, Սիւսում ևս, շատ  
անգամ ասում էի ինձ. լուս սիրում եմ քեզ,  
Թամար, աւելի նրա համար, որ իշխանական  
տան Թուրքիաների մէջ չը փշտացար դու:  
Այժմ ինչու ևս կարծում, թէ ևս քեզ նեւ գա-  
լով, կարող եմ քո վրա մի ծանր քնն դառ-  
նայ:

Ինչը մեծ ուրախութեամբ լսում էր մանկաւա-  
սակ ներսանու խոսքերը, հիմուն էր նրա  
սրտի անկեղծ զեպաններով: Նա գիտէր, բոլորը,  
ինչ որ այնպէս նորարարութեամբ պատմում էր  
Թամարը, համարաւ էր Բայց ամեն իր նեւ  
նրան, սարսափելի փորձանքների նեխարկել այդ  
պատասխան գոնէ, նա անկարող էր Սիւսովը  
նկատելով նրա լուսութիւնը, երես առան երեսա-  
յի նեւն, կախիկացու նրա պարանոցից, և ան-  
յազարար նրա երեսը, աչքերը, չրթունքը հա-  
րուրելով, անոնց աւելի և աւելի Թախանել նը-  
բան, ասելով:

—Տնոր, քո հոգուն մասաւ, ինչ էլ անը, ա-  
զաւում եմ, ինչորում եմ, պազատում եմ, ինչ  
էլ անը: Մի քանի րոպէ առաջ ինքը ասեցի,  
թէ ինչ որ դու սիրում ես, ևս էլ պիտի սիրեմ,  
թէ մեր երկուսի մէջ մի և նոյն սիրտը պէտք է  
լինի: Ինչու ևս չը պիտի սիրեմ քո հայրենիքը,

պաշտանապէս չեն խորհրդակցում թիւրքաց  
հաստատարանների հետ, այլ իրանք  
մշակում են զիջութիւնի մի նախագիծ, որ  
նրանց կարծիքով պէտք է ընդունվի Թիւր-  
քիայից և Յունաստանից: Բ. Գրան, ան-  
հանգստանալով զեպանների խորհուրդների  
զաղտնի լինելուց, շարունակ նախագիծներ  
է առաջարկում, որոնք ի նկատի են առ-  
նվում պետութիւնների ներկայացուցիչներին  
իրեն նիւթեր իրանց անփախան առաջար-  
կութեան համար: Իսկպէս այժմ բանակ-  
ցում են միմեանց հետ օտար պետութիւն-  
ների զեպանները և ընդհանուր խորհուրդ-  
ներ թիւրքաց հաստատարանների ներ-  
կայութեամբ չեն լինում: Այնու ամենայնիւ  
զեպանների գործը հեշտացած է: Նրանք  
պէտք է ընտրութիւն անեն երկու նախա-  
գիծների մէջ, որոնցից մէկը՝ Գերմանիայի  
զեպանները, նպատաւոր է Թիւրքիայի հա-  
մար, երկրորդը, Անգլիայի զեպանի նախա-  
գիծը աւելի մեծ զիջութիւն է պահանջում  
Բ. Գրանից և աւելի համապատասխանում է  
Բելլիկի կանխերեցիւթի վճիռներին: Ինչ  
կը փերաբերի Դիւնսիւրին, նա բաւականա-  
ցիւ է իր առաջարկութեամբ միջնորդ դա-  
տարանի մասին և պատուիրել է իր զեպ-  
անին միանալ մեծամասնութեան հետ:

ԻՍԱԽԱ

Հոսմից լրագրիւններն հաղորդում են հե-  
տեւեալ անդեկութիւնները: Իտալական պատ-  
գամաւորների ժողովի մէջ մարտի 12-ին  
սկզբեցաւ ընտրողական փերանորոգութեան  
հարցի քննութիւնը, որ այժմ իտալացիների  
համար կենական պահանջ է դարձել: Կա-  
րելի է հաստատապէս ասել, որ ընտրողա-  
կան նոր օրէնքից կախված է իտալիայի  
սահմանադրական կեանքի զարգացումը,  
որովհետեւ ընտրողական նախկին ևս վեր-  
ջին քան տարիների ընթացքում կատարե-  
լապէս փասում էր հասարակական գոր-  
ծունեւթեանը:

Առաւմանակ պատգամաւորների ընտրու-  
թիւնները կատարվում են հին օրէնքի հա-  
մաժառ հետեւեալ կերպով: Պատգամաւորնե-  
րը ընտրվում են նահանգներից: Ընտրողա-

ինչ զրկելով ասում էի. վա՛ր քան, իմ ներսաւ...  
Այդ խոսքերը լսում էին իմ սիրտը անսահման  
բերկրութեամբ, ինչ աւելի ուս և գործութիւն էին  
սպաս, երբ մտածում էի, թէ կայ մէկը, որ ան-  
կեղծութեամբ համարում է իմ գործունեւթիւնը,  
և ևս աշխատում էի քեզ աւելի ու աւելի հանե-  
լի լինել, և աւելի մեծ գործեր գործել: Եւ իմ  
այժման արշաւանը զեպի իմ հայրենիքը դար-  
ձեալ քո սիրտը համար է. Թամար, Լիւր, այդ  
մասին մի փոքր երկար պիտի խոսեմ քեզ հետ:  
—Իմ կեանքի պատմութիւնը ուսուցիչ է ինձ  
հաստալ հակառակորդի, հաստալ բախտին:  
Իմ նախազգացումները միշտ կատարված են  
եղել, երբ ևս մի բանի վրա յոյս և հաստ եմ  
աւանդել: Մենք սիրեցինք միմեանց զեպ այն  
մասնակով, երբ ևս չովի էի: Այդ իմ կողմից  
մի անասկ լրագրութիւն էր, բայց ևս հաստացած  
էի, որ իմ վիճակը կը բարձրանայ և քեզ ար-  
ժանի կը լինեմ: Այդպէս էլ եղաւ: Ամանկեալ  
զեպեր ինձ յաջողեցրին մանկ պարանք և քեզ  
աւելի մաս լինել: Եւ զեպ խիստ սուր աստի-  
ճանի վրա էի կանգնած, երբ քո խորթ մայրը  
այնատաւ էր քեզ ձեզ իմ գիրքը, որպէս զի  
ինքը աւելի գիւրութիւն ունենայ իր հարազատ  
աղջիկը տալ Լուսին, որը քեզ սիրում էր: Բայց  
ևս միշտ յետաձգում էի մեր ամուսնութիւնը,  
որովհետեւ ինձ զեպ բաւական անարժան էի հա-  
մարում քո ամուսնը լինելու: Այնուհետեւ իմ  
գիրքը շատ բարձրացաւ, բայց ևս զարմեալ մը-  
նայի այն համոզմանքի վրա, թէ զեպ մի բան,  
և ամենապիտաւոր բանը պահաւ է: Այժմ միտում  
է լրացնել այդ պահաւը: Եւ վաղուց մտածում  
էի իմ հայրենիքի մասին, բայց սպասում էի,  
մինչև յաջող հանգամանքները նպատակին իրա-

կան ձայնի իրաւունք ունի միայն այն իտա-  
լացին, որ տարեկան 40 ֆրանկ ուղղակի  
հարկ է վճարում և այդ պատճառով ընա-  
րանների թիւը ամբողջ իտալիայի մէջ հա-  
նում է միայն 620,000-ի, որ մի աննշան  
թիւ է և չէ համապատասխանում բոլոր  
ընկերների քանակութեանը: Գերմանիայի  
մէջ միայն սոցիալական կուսակցութեան  
ընտրողների թիւը նոյնքան է, որքան Ի-  
տալիայի մէջ բոլոր կուսակցութիւնների  
միասին: Ընտրողական այդ ևս իտալիայի  
մէջ շատ անյարմար է, որովհետեւ իւրա-  
քանիւր պատգամաւոր կախված է լինում  
մի աննշան խումբ ընտրողներից, որոնց հետ  
նա կարող է անձնական յարաբերութիւն  
ներ ունենալ և այդ հանգամանքը կարող է  
մեծ զեպմունքների պատճառ դառնալ: Ը-  
տրութիւնները ընտրողների և ընտրվողների  
համաձայնութեան առարկայ են դարձել,  
որի նպատակը ոչ թէ հասարակական, այլ  
անձնական շահերն են: Ամենից անարեւ-  
թիւ ժարդիկ իրանց ձեռքն են աւել ըն-  
տրութիւնները և այդպիսով պարամնալ  
իրանց անձնական շահերի գործիք են դար-  
ձել: Պատգամաւորները ծախում են ի-  
րանց ձայնները միմեանքութեանը, որպէս զի  
իրագործվին այն պայմանները, որոնց գնով  
նրանք ընտրված են, իսկ կառավարութիւնը  
ստիպված է գոհել հասարակական ընդհա-  
նուր շահերը ձայների գնելու համար: Ամ-  
բողջ իտալիան փարակվել է վաճառման փա-  
տով և այդ իրողութիւնը մանաւանդ փառ-  
գաւոր է, որովհետեւ իտալական փարական  
ևս վերջում է փրանսիականից և լու-  
սիականց կենտրոնացած է: Ազնիւ, գործա-  
կան, անզային ոյժերը, որոնք ծանօթ են  
ժողովրդի պէտքերին և գործի են ծառ-  
ւում, իտալիայի մէջ չեն կարողանում գոր-  
ծունեւթեան տապաւնի գոնել: Եւ է այն  
անտարբերութեան պատճառը, որ ընդհա-  
նացել է իտալական հասարակութեան մէջ  
փերքին տարիների ընթացքում: Իտալիան  
փառ էր կառավարվում, իսկ ընտրողական  
փառ ևս թոյլ չէր տալիս փերանորոգել  
պարլամենտը: Գործը այն գրութեան հա-  
սաւ, որ ընտրողների ու հագին քանակու-  
թիւնը այլ ևս չէր մասնակցում ընտրու-

գործելու իմ նպատակը: Այժմ հանգամանքները  
նպատաւոր են և ևս գիտում եմ այն նպատ-  
կին: Ազատել հայրենիքս, ապաւել իմ աղբ և  
Հայաստանի թագուհու թագը քո գլխին դնել:  
ա՛հ այն մեծ նպատակը, Թամար, որի մասին  
խոսում եմ: Եւ այն ժամանակ միայն պիտի  
պտակվեմ քեզ հետ, երբ հայոց թագաւորների  
և թագուհիների թագերով կը պսակեն մեր Ամ-  
ցնորը չէ, Թամար, դա կախված է իմ քաւ-  
թիւնից և իմ սրի յաջողութիւնից: Իսկ քո սրը  
բաւական է, Թամար, որ վառ է իմ քաւթիւնից,  
որ առաջնորդ է ինձ, որ լուսաւոր է իմ ճան-  
պարհը այն նրեղէն սրանի նեւն, որ Աստուծոյ  
ուղարկեց իտալիէլը: Եղիպատի գերութիւնից  
ապաւող Մովսէսի ճանապարհը լուսաւորելու  
համար:

Մի ուրիշը Թամարի տեղ, լսելով այդ խո-  
սքերը, կը գրկէր իր սիրելիին, կը համբուրէր  
նրան, անվերջ, անթիւ կերպով կը համբուրէր  
կը թափէր նրա առջև իր հոգու ամենախոր-  
զգացումները, և մարդկային լեզուի աննա-  
բարձր, ամենափոքր խոսքերով կը յայտնէր իր  
սրտի անսահման ուրախութիւնը: Թէ որքան  
բախտաւոր է ինքը, թէ որքան երջանիկ է. Դ  
ունի մի այսպիսի քաւթ, անձնատու է և արեւ  
ազամարդ: Բայց Թամարը իր սովորական գեղ-  
ցիկ ժպիտը զեպեցիկ զեպի վրա, գարնան զեպ  
ըկը, ասելով.—Այդ բոլորը շատ լաւ է, իմ  
սրանիւնի է, բայց ևս զարմեալ կրկնում եմ իմ  
ազաւանքը, որ ինձ էլ քեզ նեւ տանեմ, որ ևս էլ  
մաս ու բաժին ունենամ այն սուրբ գործի մէջ,  
որ պիտի կատարեն դու:

—Անկարելի է, Թամար, Լիւթ մի բան, որ  
պիտի խնդրեմ քեզանից իմ բաժնանքը: